

DOI: <https://dx.doi.org/10.21784/2021.025>

KAROL MICHALCZUK

Nauczyciel-terapeuta wczesnej edukacji
Hustadvika opplæringscenter (Norwegia)

System edukacji oraz kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej w Norwegii

**Education system and teachers training for pre-school and early
childhood education in Norway**

Streszczenie:

Artykuł prezentuje problematykę związaną z norweskim systemem edukacji, zwracając szczególną uwagę na edukację przedszkolną i początkowy etap edukacji szkolnej, a także system kształcenia nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej w Norwegii. Doboru treści dokonano na podstawie analizy literatury przedmiotu, ramowego planu nauczania obowiązującego w przedszkolach norweskich oraz podstawy programowej przedmiotów szkolnych w norweskim systemie edukacyjnym, aktach prawnych oraz oferty Uniwersytetu OsloMet w Oslo. Oparto się tu również na raportach i analizach statystycznych z norweskich baz danych dostępnych w Internecie oraz własnych doświadczeniach, wynikających z wieloletniej pracy w norweskim systemie edukacji.

Słowa kluczowe: nauczyciel, kształcenie nauczycieli, wychowanie przedszkolne, edukacja wczesnoszkolna, Norwegia

Abstract:

The article presents issues related to the Norwegian education system, paying particular attention to pre-school education and the initial stage of school education, as well as the system of educating teachers in pre-school and early childhood education in Norway. The content was selected based on a sources analysis, the framework plan for kindergartens in Norway, the curriculum of school subjects in the Norwegian education system, legal acts, and the offers of the University of OsloMet in Oslo. The article was

also based on reports and statistical analyzes from Norwegian databases available on the Internet and as well as on own experience resulting from many years of work in the Norwegian education system.

Keywords: teacher, teacher training, pre-school education, early childhood education, Norway

Wstęp

Królestwo Norwegii *Kongeriket Norge*, to jeden z krajów Europy Północnej położonym w zachodniej części Półwyspu Skandynawskiego. Ten długi i wąski pod względem geograficznym kraj obejmuje kontynent wraz z przyległymi wyspami wzdłuż linii brzegowej oraz dwa obszary – wyspy położone w części arktycznej. Powierzchnia całkowita kontynentalnej części Norwegii zajmuje nieco większy obszar niż powierzchnia Polski i wynosi 323 808 kilometrów kwadratowych¹. Do tego należy jeszcze dodać położony w Arktyce archipelag Svalbard wraz z wyspą Bjørnøya (61 022 km²) oraz arktyczną wyspę Jan Mayen o powierzchni 377 km². Kontynentalna Norwegia graniczy od wschodu ze Szwecją, a od północnego wschodu z Finlandią i Rosją. Według norweskiego Centralnego Biura Statystycznego populacja Królestwa Norwegii w 3. kwartale 2021 roku liczyła 5 415 166 osób².

Norwegia jest krajem o ustroju demokracji parlamentarnej i monarchii konstytucyjnej, w którym monarcha nie sprawuje osobiście władzy. Krajem rządzi faktycznie premier stojący na czele rządu, do którego należy władza wykonawcza. Jednoizbowy parlament *Stortinget* składający się z 169 przedstawicieli jest instrumentem sprawowania władzy ustawodawczej.

Kraj jest bogaty w wiele zasobów naturalnych, takich jak ropa naftowa, gaz, minerały, drewno, ryby, owoce morza, słodka woda i energia wodna. Od początku XX wieku surowce naturalne stały się szansą wzrostu bogactwa i zasobności w państwie. Branża naftowa stanowi obecnie

¹ *Kor stort er Noreg?*, Kartverket <https://www.kartverket.no/til-lands/fakta-om-norge/storleiken-pa-landet> [dostęp: 10-12-2021].

² *Befolkning*, Statistisk sentralbyrå (dalej SSB) <https://www.ssb.no/befolkning/folketall/statistikk/befolkning> [dostęp: 10-12-2021].

największą gałąź przemysłu w Norwegii pod względem tworzenia wartości, dochodów rządowych, inwestycji oraz wartości eksportu. Kiedy w połowie lat 60. ubiegłego stulecia przyznano pierwsze licencje produkcyjne, niewielu zdawało sobie sprawę, co ta branża będzie oznaczać dla norweskiej gospodarki w przyszłości. Sposób, w jaki zarządzane są dochody z ropy naftowej zapewnia korzyści całej ludności Norwegii – zarówno obecnym, jak i przyszłym pokoleniom. Przemysł ten jest zatem bardzo ważny dla norweskiej gospodarki i finansowania norweskiego państwa opiekuńczego.

Język norweski należy do języka północnogermańskiego z grupy języków indoeuropejskich³. Jego historia jest długa i skomplikowana. W latach 1380 – 1814, gdy Norwegia znajdowała się w unii personalnej z Danią, duński język pisany stopniowo wypierał oryginalny średnio-wieczny język norweski, który był oparty na języku staronordyjskim. Po rozwiązaniu unii z Danią stopniowo wyłoniły się dwa kierunki prac na rzecz własnego języka narodowego w niepodległej Norwegii, która znajdowała się wówczas w unii personalnej ze Szwecją. Jeden kierunek oznaczał stopniowe „znorweszczanie” duńskiego języka pisanego, a drugi był nowym językiem pisanym – językiem norweskim opartym na tzw. niezeputych norweskich dialektach, czyli tych które nie znajdowały się pod wpływem języka duńskiego, który stworzył filolog Ivar Aasen. W rezultacie Norwegia ma obecnie dwa oficjalne standardy piśmiennicze lub dwie oficjalne odmiany języka: bokmål – wywodzący się z duńskiego języka pisanego i duńsko-norweskiego języka mówionego, oraz nynorsk – pochodzący z pisemnej normy Aasena. Oprócz języka norweskiego, oficjalnym językiem urzędowym w niektórych regionach Norwegii jest język saami⁴.

Prawo do miejsca w norweskim przedszkolu przysługuje dzieciom, które nie później niż do końca sierpnia w roku, w którym występuje

³ T. Milewski, *Językoznawstwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 139–140; E. Łuczyński, J. Maćkiewicz, *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 101.

⁴ K. Wojan, *O etymologii etnonimiki Saamów/Lapończyków w świetle europejskiej historiografii*, „*Studia Scandinavica*” 1(21)/2017, s. 80.

się o przyznanie miejsca w placówce, kończą pierwszy rok życia. Regulują to przepisy zawarte w ustawie o przedszkolu *Lov om barnehager (barnehageloven)*, która weszła w życie 01.01.2006 r. Norweski system edukacji zakłada obowiązkowe i bezpłatne uczęszczanie do szkoły dla dzieci i młodzieży w wieku od 6 do 16 lat. Wszyscy młodzi ludzie w wieku od 16 do 19 lat mają ustawowe prawo do trzech lat nauki w szkole średniej. Fundamentem funkcjonowania norweskiego systemu szkolnego jest ustawa o szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym (Ustawa o oświacie) *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringslova (opplæringslova)* z dnia 27.11.1998 (z późn. zm.).

W Norwegii działalność edukacyjną na poziomie akademickim prowadzi uniwersytety i uczelnie naukowe, szkoły wyższe państwowe, prywatne i artystyczne oraz inne instytucje posiadające akredytację na prowadzenie studiów wyższych.

1. System oświaty w Norwegii

Dzieci w wieku od 1 do 5 lat mogą uczęszczać do przedszkola. Przedszkole jest ofertą płatną i dobrowolną, gdzie dziecko może przebywać, podczas gdy rodzice są w pracy. Ramowy plan nauczania w przedszkolu *Rammeplan for barnehagen* wskazuje cel wychowania przedszkolnego oraz jego zadania i obszary tematyczne⁵. Przedszkole musi zadbać o potrzebę opieki nad dziećmi oraz uwzględnić ich potrzeby związane z zabawą. Ma ono za zadanie promocję edukacji i nauki, a także winno propagować komunikację i język oraz szerzyć przyjaźń i wspólnotę.

W XVIII wieku państwo duńsko-norweskie zainteresowało się edukacją wszystkich mieszkańców. Osoby związane z Kościołem chciały, aby większość ludzi została dobrymi chrześcijanami, czytając Biblię i potwierdzając swoją przynależność do Kościoła. W 1739 r. w uchwalono ustawę o tzw. szkole powszechnej⁶. Oznaczało to, że dzieci z całego

⁵ *Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, *Rammeplan for barnehagen* (dalej Rfb) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/> [dostęp: 11-12-2021].

⁶ J. Ewo, E. Okstad, 50 hendelser som formet Norge, Vigmostad & Bjørke, Bergen 2018, s. 50-51.

kraju mogły uczęszczać do szkoły przez co najmniej trzy lata od ukończenia siódmego roku życia⁷.

W czasach współczesnych dzieci w wieku od 6 do 16 lat objęte są nauczaniem podstawowym *grunnskole*. Jest ono podzielone na dwa etapy: szkołę elementarną (dzieci w wieku od 6-12 lat) *barneskole* i gimnazjum (młodzież w wieku 13-15 lat) *ungdomskole*. Wszystkie dzieci w wieku od 6-16 lat mają prawo i obowiązek nauczania podstawowego. Nauczanie to jest bezpłatne. Dzieci w wieku od 6-9 lat mogą korzystać ze świetlicy szkolnej *SFO* przed i po zajęciach lekcyjnych. Jest to oferta dobrowolna, której koszty ponoszą rodzice. Każdy, kto ukończył edukację podstawową ma prawo do dalszej nauki w 3-letniej szkole średniej *videregående skole*. Nauczanie w szkole średniej jest dobrowolne a uczniowie uczęszczają do niej bezpłatnie.

2. Od korzeni norweskich przedszkoli do czasów współczesnych

Przedszkole, o które walczyli, a następnie kształtowali wcześniejsi nauczyciele i wychowawcy przedszkolni, pełniło zarówno funkcję społeczną, jak i edukacyjną. Dwa korzenie przedszkola: ochronki oraz ogródki dziecięce Froebła, reprezentują odpowiednio społeczną i pedagogiczną jego funkcję⁸. Funkcje społeczne można odnaleźć w przedszkolach Froebła, a także cele pedagogiczne w ochronkach.

Norweska i nordycka tradycja przedszkolna jest stosunkowo długa i ma wyraźny socjalno-pedagogiczny charakter, będący połączeniem obu wyżej wspomnianych funkcji. Obie instytucje prowadzone były przez pełne zapału i zaangażowania osoby, których pierwszorzędnym celem było dobro dziecka. Pomimo tego, że było duże zapotrzebowanie na przedszkola w latach 50. i 60. ubiegłego stulecia, nie zwracano na nie większej uwagi aż do lat 70. XX wieku. W 1975 roku pojawiła się pierwsza ustawa o przedszkolu. Dopiero wtedy przedszkola stały się rdzeniem nowej polityki rodzinnej. Pierwsze intencje polityczne dla

⁷ H.J. Dokka, *En skole gjennom 250 år*, NKS-Forlaget, Oslo 1998, s. 12-13.

⁸ A. Greve, T. Jansen, M. Solheim, *Kritisk og begeistret. Barnehagelærerens fagpolitiske historie*, Fagbokforlaget, Bergen 2014, s. 140.

przedszkola jako instytucji zostały sformułowane jako jasne cele polityki społecznej i rodzinnej⁹. Po roku 2000 uległ zmianie punkt widzenia na arenie politycznej. Dzisiejsze instytucje wychowania przedszkolnego są dotowane przez państwo i mają do nich dostęp wszystkie dzieci. Z przywileju dla niektórych dzieci i rodzin przedszkole stało się instytucją dostępną dla wszystkich. Pełne zaangażowania i zapału osoby zostały zastąpione przez władze państwowe, które wzięły odpowiedzialność za ich rozwój i rozbudowę¹⁰. Odpowiedzialność za przedszkola została przeniesiona z polityki rodzinnej do polityki oświatowej. Z biegiem czasu przedszkola są włączane do systemu edukacji i są obecnie uważane za fundament szkoły. Przedszkole jest uznawane za placówkę edukacyjną i stanowi część procesu edukacyjnego. W 2006 roku przedszkole jako obszar odpowiedzialności zostało przeniesione z Ministerstwa Dzieci i Rodziny *Barne- og familiedepartementet* do Ministerstwa Oświaty *Kunnskapsdepartementet*¹¹. Działalność przedszkola powinna opierać się na holistycznym spojrzeniu na naukę, gdzie opieka, zabawa, uczenie się i edukacja są postrzegane w całościowym kontekście. Perspektywy przygotowawcze do rozpoczęcia edukacji w szkole nabierają coraz większego znaczenia w politycznych celach przedszkola.

W 2003 r. gminy zostały zobowiązane do zapewnienia wystarczającej liczby miejsc w przedszkolach dla dzieci, które nie są jeszcze objęte obowiązkiem szkolnym, a w 2009 r. wprowadzono indywidualne prawo do zapewnienia miejsca w przedszkolu. Odsetek dzieci w przedszkolu wzrósł ogromnie: w 1975 r. do przedszkola uczęszczało 7% dzieci w wieku 1-5 lat, a w 2009 r. odsetek ten wynosił 88%.

Obecny ramowy plan nauczania dla przedszkola obowiązujący od 01.08.2017 r. w dalszym ciągu podtrzymuje nordycką tradycję przedszkolną i holistyczne spojrzenie na rozwój dzieci biorąc pod uwagę

⁹ Ibidem.

¹⁰ T. K. Aslanian, *Kjærlighet som profesjonsutøvelse i barnehagen*, Universitetsforlaget, Oslo 2016, s. 17.

¹¹ *NOU 2010: 8, Med forskertrang og lekelyst — Systematisk pedagogisk tilbud til alle førskolebarn*, NOU (Noregs offentlege utgreiingar) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2010-8/id616123/?ch=3> [dostęp: 11-12-2021].

rozwój społeczny, a także nową wiedzę o dzieciach i funkcjonowaniu placówek przedszkolnych¹². Pośród działań i środków w nowym planie ramowym należy wskazać na jaśniejsze przedstawienie obowiązków przedszkola, doprecyzowanie odpowiedzialności za zapobieganie, powstrzymywanie i podejmowanie właściwych kroków w związku z mobbingiem oraz większą uwagę skierowaną na najmłodsze dzieci.

3. Dzieci w przedszkolu

Przedszkolami zarządza Ministerstwo Oświaty, ale odpowiedzialność w ich prowadzeniu spoczywa na gminach. W Norwegii istnieją oprócz przedszkoli publicznych także przedszkola prywatne, które podlegają kontroli państwowej i mogą otrzymywać od państwa wskazówki związane z prowadzeniem swoich placówek¹³. Rząd dąży do tego, aby przedszkola były dostępne dla wszystkich dzieci i od 2009 roku dzieci mają ustawowo zagwarantowane prawo do miejsca w przedszkolu w gminie, w której mieszkają. W Norwegii istnieje 5 620 przedszkoli. Blisko połowa z nich to przedszkola gminne, a reszta to prywatne: odpowiednio 2 644 przedszkoli prowadzonych przez gminy i 2976 prywatnych. Dziecko otrzymuje miejsce w przedszkolu na wniosek rodzica, gdy ukończy 1 rok życia¹⁴.

Według ostatnich opublikowanych danych odsetek wszystkich dzieci w wieku 1–5 lat, które miały miejsce w przedszkolu 2020 wynosi 92,8%¹⁵ i stanowi 272 264 dzieci. Istnieją duże różnice między przedszkolami, a oferta różni się w zależności od gminy, zarówno pod względem rodzaju przedszkola, jak i własności. Podział na dzieci uczęszczające do przedszkoli prywatnych i publicznych jest prawie równy. W Norwegii istnieją następujące rodzaje przedszkoli: całodzienne

¹² Rfb, op. cit., [dostęp: 11-12-2021].

¹³ *Ny i Norge: praktiske opplysninger fra offentlige etater*, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) 2019, s. 53.

¹⁴ M. Saltrøe, *Bli kjent med barnehage, helsestasjon, tannlege, legevakt*, Kulturbro Forlag, Oslo 2002, s. 9.

¹⁵ *Hoved tall barnehager*, SSB <https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager> [dostęp: 11-12-2021].

ne (otwarte pięć dni w tygodniu, czas otwarcia wynosi ok. dziewięć godzin dziennie, długość pobytu dzieci może się nieco różnić), półdniowe (czynne przez pięć dni w tygodniu, czas otwarcia od czterech do sześciu godzin dziennie), krótkoterminowe (otwarte pięć dni w tygodniu, czas otwarcia wynosi ok. czterech godziny dziennie), przyrodnicze i terenowe (przebywanie w lesie i na otwartym terenie przez cały dzień lub przez większą część dnia, prowadzone w połączeniu ze zwykłymi przedszkolami całodziennymi, różnią się czasem przebywania dzieci na zewnątrz, niektóre z tych przedszkoli mają tylko lapońskie namioty jako jedyną opcję wewnętrzną), rodzinne (mieszczą się zazwyczaj w domach prywatnych i są zobowiązane do korzystania ze wskazówek nauczyciela wychowania przedszkolnego), otwarte (oferta zazwyczaj bezpłatna, skierowana do dzieci i dorosłych przebywających w ciągu dnia w domu, tu mogą spotkać inne dzieci i dorosłych w miejscu przystosowanym dla dzieci, miejsce jest prowadzone przez nauczyciela wychowania przedszkolnego, jest otwarte zazwyczaj 3-4 godziny w określone dni tygodnia).

Oferta przedszkolna jest płatna. Jednak założenie jest takie, że przedszkola muszą być dostępne dla wszystkich dzieci i niezależne od finansów rodziców. Dlatego oferta przedszkolna jest tańsza dla rodzin posiadających niskie dochody¹⁶. Dzięki zróżnicowanej opłacie rodzicielskiej zależnej od dochodu więcej dzieci ma możliwość skorzystania z oferty miejsca w przedszkolu. Opłata wnoszona przez rodzica na pierwsze dziecko wynosi maksymalnie 6% dochodu całego gospodarstwa domowego. Za drugie, trzecie i kolejne dziecko koszty przedszkolne wynoszą odpowiednio 70% i 50 % opłaty rodzicielskiej za pierwsze dziecko. Dzieci od 2 do 5 roku życia oraz dzieci z odroczonym obowiązkiem szkolnym mieszkające w gospodarstwach domowych o niskich dochodach otrzymują tygodniowo 20 darmowych godzin pobytu w przedszkolu.

¹⁶ *Finansiering av barnehager*, regjeringen.no <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/innsikt/finansiering-av-barnehager/id2344788/> [dostęp: 12-12-2021].

4. Personel w przedszkolu

W 2020 roku zatrudnienie w Norweskich przedszkolach znalazło 95 909 osób, z czego 84 388 stanowiły kobiety, a 11 521 mężczyźni. Na stanowiskach kierowniczych jako zarządzający przedszkolem zatrudnionych było 5 980 kobiet i 562 mężczyzn. Aby zostać dyrektorem zarządzającym przedszkola, należy posiadać wykształcenie nauczyciela wychowania przedszkolnego lub inne wykształcenie wyższe, które zapewnia kompetencje z obszaru pracy z dziećmi oraz kompetencje pedagogiczne¹⁷. Każda grupa przedszkolna w norweskim przedszkolu prowadzona jest przez lidera edukacyjnego, który musi posiadać wykształcenie nauczyciela wychowania przedszkolnego. Odpowiednikiem wykształcenia nauczyciela przedszkola jest inne trzyletnie wykształcenie pedagogiczne na poziomie szkoły wyższej z dodatkowym wykształceniem w zakresie pedagogiki przedszkolnej¹⁸. Należy zatrudnić wystarczającą liczbę podstawowego personelu, aby móc prowadzić dostateczną i satysfakcjonującą działalność pedagogiczną. Przedszkole powinno zatrudniać co najmniej jednego pracownika na troje dzieci poniżej trzech lat i jednego pracownika na sześćoro dzieci w wieku powyżej trzech lat.

Aby zostać zatrudnionym tymczasowo lub na czas nieokreślony w przedszkolu, osoby, które posługują się innym językiem ojczystym niż język norweski lub saami, muszą posiadać certyfikat poświadczający kompetencje w zakresie języka norweskiego. Ustawa o przedszkolu podaje, że należy osiągnąć poziom A2 z części pisemnej oraz poziom B2 zacytania ze zrozumieniem, rozumienia ze słuchu oraz komunikacji werbalnej¹⁹. Wymienione poziomy odpowiadają poziomom opisanym w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego. Stanowisko dyrektora oraz lidera edukacyjnego dla osób z zagranicznymi kwalifi-

¹⁷ § 24. *Styrer*, Lov om barnehager (barnehageloven) (dalej Barnehageloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> [dostęp: 12-12-2021].

¹⁸ § 25. *Pedagogisk bemanning*, Barnehageloven <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> [dostęp: 12-12-2021].

¹⁹ § 27. *Krav om norskerdigheter for å bli ansatt i barnehage*, Barnehageloven <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> [dostęp: 12-12-2021].

kacjami wymaga udokumentowania znajomości języka norweskiego na poziomie B2 ze wszystkich części egzaminacyjnych.

Przed podjęciem pracy należy również przedstawić zaświadczenie z policji o niekaralności.

5. Nauczanie podstawowe

Wszystkie dzieci w Norwegii są objęte obowiązkiem szkolnym przez okres 10 lat²⁰. Pierwsze 10 lat spędzają w szkole powszechnej. Nauczanie podstawowe składa się z dwóch etapów. Pierwsze siedem lat (1-7 klasa) to szkoła elementarna, trzy kolejne lata (8-10 klasa) to gimnazjum²¹.

Uczniowie rozpoczynają szkołę w sierpniu w tym samym roku kalendarzowym, w którym kończą sześć lat. Na wniosek rodziców, po otrzymaniu specjalistycznej opinii od zespołu orzekającego, istnieje możliwość odroczenia spełniania obowiązku szkolnego przez dziecko o jeden rok. Kwestię odroczenia reguluje ustawa o szkolnictwie podstawowym i ponadpodstawowym. Wszystkie dzieci, które przebywają na terenie Norwegii powyżej trzech miesięcy, mają prawo i obowiązek chodzenia do szkoły²². Jeżeli dziecko nie przebywało jeszcze trzech miesięcy, ale istnieje prawdopodobieństwo, że okres pobytu będzie dłuższy niż trzy miesiące, to ma ono prawo do uczęszczania do szkoły. Wszystkie publiczne szkoły podstawowe są bezpłatne.

Gmina zapewnia uczniom podręczniki, materiały do pisania i rysowania oraz inne materiały dydaktyczne. Przynajmniej raz w ciągu edukacji w szkole podstawowej należy zapewnić uczniom darmowy wyjazd na obóz szkolny. Kształcenie uczniów trwa przynajmniej 38 tygodni w ramach 45 kolejnych tygodni w roku szkolnym²³.

²⁰ *Ny i Norge*, op. cit., s. 54.

²¹ § 2-3. *Innhald og vurdering i grunnskoleopplæringa*, Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) (dalej Opplæringslova) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> [dostęp: 15-12-2021].

²² § 2-1. *Rett og plikt til grunnskoleopplæring*, Opplæringslova <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> [dostęp: 15-12-2021].

²³ § 2-2. *Omfanget av grunnskoleopplæringa i tid*, Opplæringslova <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> [dostęp: 15-12-2021].

Uczniowie szkoły podstawowej, posługujący się innym językiem ojczystym niż język norweski lub saami, mają prawo do specjalnego nauczania języka norweskiego. Prawo to przysługuje uczniowi do momentu, w którym zacznie swobodnie władać językiem norweskim i nie będzie miał problemu z kontynuowaniem zwykłego trybu nauczania. Natomiast uczniowie, którzy nie są w stanie uczestniczyć w zwykłym trybie nauczania w szkole, mają prawo do nauczania specjalnego²⁴. Jest to niezależne od przyczyny zaistniałej potrzeby.

Drugi język obcy (oprócz angielskiego) jest obowiązkowy od klasy 8. Uczniom oferuje się naukę języka niemieckiego, francuskiego, hiszpańskiego lub rosyjskiego.

Od 1 sierpnia 2019 roku została wprowadzona nowa norma regulująca maksymalną liczbę uczniów w klasie przypadających na jednego nauczyciela w szkołach podstawowych. W klasach 1-4 przypada 15 uczniów na jednego nauczyciela, a w klasach 5-7 i 8-10 po 20 uczniów²⁵.

Ocena uczniów ma dwie główne formy: z oceną w skali od 1 do 6 lub bez oceny – forma opisowa stosowana do 7. klasy włącznie. Kwestie te reguluje Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o oświacie *Forskrift til opplæringslova*²⁶. Oprócz tego ocenia się zachowanie uczniów w skali: dobre, dostateczne, poprawne. Na świadectwie od kl. 8 wpisuje się także nieobecności podawane w dniach i godzinach.

Wszyscy pracownicy szkoły podstawowej, którzy pracują z dziećmi, muszą przedstawić zaświadczenie o niekaralności potwierdzające, że danej osobie nie zostały postawione zarzuty lub nie jest oskarżona ani skazana za molestowanie seksualne²⁷.

W Norwegii działa 2761 szkół podstawowych, a w obecnym roku szkolnym uczęszcza do nich 634 674 uczniów. Dane pochodzą z 1 października

²⁴ M. Harkestad Olsen, K. Skogen, *Kontaktlæreren*, Universitetsforlaget, Oslo 2014, s. 111.

²⁵ § 14A-1. *Forholdstal mellom lærerar og elevar på skolenivå*, Forskrift til opplæringslova (dalej Fto) <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724> [dostęp: 15-12-2021].

²⁶ Ibidem, § 3-5. *Karakterar i fag* [dostęp: 15-12-2021].

²⁷ § 10-9. *Politiattest og forbod mot tilsetjing*, Opplæringslova <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> [dostęp: 15-12-2021].

2021 r. i zostały zarejestrowane w prowadzonym przez Urząd ds. Edukacji Systemie informacyjnym szkoły podstawowej *Grunnskolen informasjonssystem*²⁸. Z czego w klasach 1-4 jest 244 160 dzieci, w klasach 5-7 liczba uczniów wynosi 195 484, a do klas 8-10 uczęszcza 195 030 uczniów. Do szkoły podstawowej uczęszcza więcej chłopców niż dziewczynek.

6. Szkoła średnia

Młodzież, która ukończyła gimnazjum, ma prawo do trzyletniej nauki w szkole średniej. Ukończenie szkoły średniej prowadzi do uzyskania kwalifikacji na studia wyższe, świadectwa kwalifikacji zawodowych lub kompetencji na niższym poziomie²⁹. Wszyscy mają prawo do nauki na jednym z tych trzech rodzajów kształcenia po uprzednim konkursie świadectw. Aby otrzymać miejsce na uniwersytecie lub w szkole wyższej, należy mieć przygotowanie do studiów wyższych. Przygotowanie zawodowe nie daje możliwości starania się o miejsce na uniwersytecie lub szkole wyższej. Uczniowie, którzy posiadają wykształcenie zawodowe, mogą poprzez odpowiednie kursy zdobyć kwalifikacje do studiów wyższych. Szkoła średnia jest bezpłatna.

Nauczanie w szkole średniej składa się z 15 różnych programów edukacyjnych. 5 z nich przygotowuje bezpośrednio do kontynuowania nauki na studiach, a 10 to programy kształcenia zawodowego³⁰. W pierwszym roku uczniowie wybierają programy edukacyjne. W drugim i trzecim roku mogą wybrać obszar programu / specjalność w ramach danego programu edukacyjnego.

Skala ocen waha się od 1 do 6, przy czym 6 jest oceną najlepszą. Do zaliczenia zazwyczaj wymagana jest ocena 2 lub lepsza³¹.

²⁸ *Fakta om grunnskolen 2021-22*, Utdanningsdirektoratet <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/analyser/fakta-om-grunnskolen/fakta-om-grunnskolen/> [dostęp: 15-12-2021].

²⁹ M. Saltrøe, *Bli kjent med grunnskolen, videregående skole, høgskole/universitet, voksenopplæring*, Kulturbro Forlag, Oslo 2007, s. 12-13, 58-61.

³⁰ *Videregående opplæring*, Utdanningsdirektoratet <https://www.udir.no/utdanningslopet/videregaende-opplaring/> [dostęp: 15-12-2021].

³¹ § 3-5. *Karakterar i fag*, Fto <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724> [dostęp: 15-12-2021].

Uczniowie obcojęzyczni mają prawo do indywidualnego nauczania języka norweskiego, a uczniowie, którzy nie nadążają za normalnym trybem nauczania w szkole, mają prawo do nauczania specjalnego³². Uczniowie korzystający z nauczania specjalnego, mogą mieć prawo do dodatkowych 2 lat nauczania na poziomie szkoły średniej. Dotyczy to także uczniów, którzy mają prawo do specjalnego nauczania języka norweskiego.

7. Szkolnictwo wyższe

W Norwegii istnieje 10 uniwersytetów, 9 uczelni naukowych – są to szkoły wyższe prowadzące nauczanie i badania naukowe na poziomie uniwersyteckim w zakresie przedmiotów, których zwykle nie naucza się w uniwersytetach oraz 5 specjalistycznych szkół wyższych podlegających państwu³³. Oprócz tego istnieje szereg prywatnych szkół wyższych. W Norwegii studenci muszą płacić niewielką opłatę semestralną, która pokrywa wydatki związane z czynnościami administracyjnymi i obsługą studiów.

Nabór na studia odbywa się w całym kraju w tym samym czasie poprzez Internet. Służy do tego specjalna platforma elektroniczna *Samordna opptak*, która jest publiczną usługą administrującą przyjmowanie nowych studentów do norweskich uniwersytetów i szkół wyższych. Można ubiegać się o przyjęcie na ponad 1300 dostępnych kierunków studiów³⁴. Corocznie od 1 lutego dostępna jest lista wszystkich kierunków studiów oferowanych w danym roku. Do 15 kwietnia należy złożyć elektroniczne podanie o przyjęcie na studia. Informacje o miejscu na wybranym kierunku dostępne są od 20 czerwca i kandydaci mają wtedy 4 dni na dopełnienie wszystkich formalności. Drugi nabór w ramach wolnych miejsc rozpoczyna się pod koniec czerwca.

³² M. Harkestad Olsen, K. Skogen, op. cit., s. 26-28.

³³ *Høyere utdanning*, Store Norske Leksikon https://snl.no/h%C3%B8yere_utdanning [dostęp: 15-12-2021].

³⁴ *Søk opptak til utdanning i Norge*, Samordna opptak <https://www.samordnaopptak.no/info/> [dostęp: 15-12-2021].

Rok akademicki składa się z dwóch semestrów: jesiennego – około 3 tygodnia sierpnia do Świąt Bożego Narodzenia oraz wiosennego – pierwszy tydzień po Nowym Roku do połowy czerwca³⁵. Dokładne daty rozpoczęcia i zakończenia każdego semestru mogą się nieco różnić w zależności od różnych programów studiów i kursów na poszczególnych uczelniach.

W 2003 r., w związku z wdrożeniem reformy jakości szkolnictwa wyższego, na uniwersytetach i uczelniach wprowadzono nowy kompleksowy system oceniania z ocenami literowymi w stopniowej skali od A do E w przypadku zaliczenia i F w przypadku braku zaliczenia. Akademicki system oceniania w Norwegii opisany jest szczegółowo w ustawie o uniwersytetach i szkołach wyższych *Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven)*³⁶.

8. Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej

Aby pracować jako nauczyciel w przedszkolu należy ukończyć 3-letnie studia licencjackie na kierunku nauczyciel przedszkola. Studia mają na celu wykształcić umiejętności społeczne w takim stopniu, aby przyszli nauczyciele mogli zapewnić dzieciom bezpieczną codzienną opiekę, jednocześnie wykorzystując nabytą specjalistyczną wiedzę zawodową, byli źródłem rozwoju fizycznego, społecznego i kulturowego dla dzieci³⁷. W procesie kształcenia studenci zdobywają niezbędną wiedzę, umiejętności i kompetencje potrzebne do prowadzenia grupy przedszkolnej, zarządzania personelem oraz współpracy z rodzicami.

Kształcenie nauczycieli wychowania przedszkolnego ma strukturę interdyscyplinarnego studium zawodowego, którego przedmiotem centralnym i przewodnim jest pedagogika. Edukacja oparta jest na sześciu obszarach wiedzy z zakresu: rozwój, zabawa i nauka dziecka; przyroda,

³⁵ *Studieåret*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studiearet> [dostęp: 15-12-2021].

³⁶ § 3-9. *Eksamen og sensur*, Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15> [dostęp: 15-12-2021].

³⁷ *Barnehagelærer*, OsloMet <https://www.oslomet.no/studier/loi/barnehagelærer> [dostęp: 16-12-2021].

zdrowie i ruch; społeczeństwo, religia, wierzenia, etyka; sztuka, kultura i kreatywność; język, tekst, matematyka; zarządzanie, współpraca i rozwój³⁸. Podczas pierwszego roku studiów studenci zobowiązani są do odbycia 40-dniowych praktyk³⁹. W drugim roku studiów 35 dni⁴⁰, a na ostatnim roku wymagane zajęcia praktyczne trwają 25 dni⁴¹. Część praktyczna studiów odbywa się pod nadzorem opiekuna, ma zróżnicowany charakter i zakres obowiązków i stanowi integralną część wszystkich obszarów wiedzy i specjalizacji. Kształcenie praktyczne ma w szczególności na celu wzmocnić kompetencje przyszłego nauczyciela w zakresie zarządzania pedagogicznego. Ma również stopniowo przyczynić się do tego, aby student stawał się profesjonalnym praktykiem w spotkaniach z dziećmi, rodzicami, kolegami i innymi współpracownikami.

Na zakończenie studiów przygotowywana jest praca licencjacka, w której student przedstawia i zagłębia się w temacie, który jego zdaniem jest niezbędny w przyszłej pracy jako nauczyciela wychowania przedszkolnego.

Kształcenie nauczycieli szkoły podstawowej odbywa się na 5-letnich jednolitych studiach magisterskich o specjalności: nauczyciel szkoły podstawowej w klasach 1-7 lub nauczyciel szkoły podstawowej w klasach 5-10⁴². O przyjęcie na studia ubiegać się mogą te osoby, które uzyskały w szkole średniej kwalifikacje na studia wyższe oraz mają przynajmniej średnią ocenę 3 z j. norweskiego ustnego i pisemnego oraz 4 z matematyki⁴³.

³⁸ *Bachelorstudium i barnehagelærerutdanning, heldid*, OsloMet <https://student.oslo-met.no/studier/-/studieinfo/programplan/BLH/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

³⁹ *BLHP1ÅR Praksis i barnehage, 1.studieår*, OsloMet <https://student.oslo-met.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP1%C3%85R/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

⁴⁰ *BLHP2000 Praksis i barnehage, 2.studieår*, OsloMet <https://student.oslo-met.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP2000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

⁴¹ *BLHP3000 Praksis i barnehage, 3.studieår*, OsloMet <https://student.oslo-met.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP3000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

⁴² *Grunnskolelærer*, utdanning.no <https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/grunnskolelærer> [dostęp: 16-12-2021].

⁴³ *Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Masterprogram* OsloMet <https://www.oslo-met.no/studier/lui/grunnskolelærer-1-7> [dostęp: 16-12-2021].

Studia kształcące nauczycieli klas 1-7 skoncentrowane są na najmłodszych uczniach szkoły podstawowej, dla których szczególnie ważna jest edukacja elementarna i uczenie społeczne. We wszystkich przedmiotach kształcenia kładziony jest duży nacisk na rozwijanie odpowiednich kompetencji cyfrowych oraz korzystania z form pracy opartych na ekspresji i rozwoju artystycznym. Centralne miejsce w edukacji zajmuje zdobycie podstawowych umiejętności we wszystkich nauczanych przedmiotach i rozwój kompetencji studentów w zakresie badań prowadzący do opracowania praktycznej pracy magisterskiej⁴⁴.

W toku studiów studenci uczą się jak prowadzić zajęcia w klasie szkolnej, w początkowym nauczaniu czytania, pisania i liczenia. Dowiadują się jak być wychowawcą klasy oraz w jaki sposób wykorzystywać zabawę i inne aktywności jako narzędzie pedagogiczne do nauczania. Zdobywają solidną wiedzę z poszczególnych przedmiotów, dydaktyk szczegółowych i pedagogiki. Edukacja jest oparta na praktyce, badaniach i nastawiona na rozwój. Ma na celu wykształcenie specjalistów w zakresie edukacji początkowej, która jest kluczowa dla późniejszej nauki w szkole. Język norweski oraz matematyka są przedmiotami obowiązkowymi w czasie kształcenia na studiach. Oprócz tych przedmiotów studenci wybierają zwykle jeden lub dwa inne przedmioty nauczania. Ostatni semestr studiów poświęcony jest wyłącznie pracy magisterskiej, gdzie student realizuje projekt badawczo-rozwojowy⁴⁵. Student w dalszym ciągu rozwija swoje kompetencje w zawężonym zakresie tematycznym oraz wykorzystuje teorię i metody badawcze do rozwijania nowej wiedzy w obranej dziedzinie. Poprzez prace nad projektem rozwija swoje kompetencje do czytania, analizowania i przekazywania zagadnień zawodowych na poziomie wyższym.

Kształcenie nauczycieli szkoły podstawowej to pięcioletnie kształcenie zintegrowane składające się z dwóch poziomów. Pierwszy

⁴⁴ *Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Programplan OsloMet* <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/programplan/M1GLU/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

⁴⁵ *MGM05900 Masteroppgave, OsloMet* <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/MGM05900/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

to poziom niższy zwany cyklem 1 i dwuletni poziom wyższy zwany cyklem 2⁴⁶.

W cyklu 1 obowiązkowymi przedmiotami są pedagogika i wiedza o wychowaniu (30 ECTS), matematyka (30 ECTS) oraz język norweski (30 ECTS). Aby zakończyć niższy poziom studiów, student musi zdobyć pozostałe 90 ECTS. Brakujące punkty wybiera i realizuje spośród oferty przedmiotowej uczelni oraz zgodnie z wytycznymi określonymi w przepisach.

Dla wszystkich studentów w cyklu 2 obowiązkowe są pedagogika i wiedza o wychowaniu (30 ECTS), metoda i teoria naukowa (15 ECTS) i praca magisterska (30 ECTS). Pozostałe 45 ECTS może stanowić dydaktyka szczegółowa różnych przedmiotów, kształcenie początkowe lub pedagogika, w zależności od wyboru przedmiotu w cyklu 1. Regulamin studiów określa również, że przynajmniej jedno z przedmiotów studiowanych w cyklu 1 musi być na poziomie 60 ECTS. Ten przedmiot jest kontynuowany i poszerzany w cyklu 2.

Student w całym toku studiów ma do zrealizowania 145 dni praktyk. W pierwszym roku 5 dni praktyki obserwacyjnej w szkole w semestrze jesiennym i 20 dni praktyki w semestrze letnim⁴⁷. Podczas drugiego roku studiów odbywa 15 dni praktyki w semestrze jesiennym (5 dni w przedszkolu i 10 dni w szkole) oraz 15 dni praktyki szkolnej w semestrze wiosennym. Głównym zagadnieniem, któremu przygląda się praktykant jest nauczanie początkowe oraz przejście z przedszkola do szkoły. Na trzeci rok studiów przypada 15 dni praktyki w semestrze jesiennym i 15 dni praktyki w semestrze letnim. W tym roku akademickim praktyka jest zintegrowana z wybranym przez studenta przedmiotem studiów, ponieważ pedagogika i wiedza o wychowaniu nie są przedmiotami studiów realizowanymi w danym roku. W czwartym i piątym roku studiów do zrealizowania jest po 30 dni praktyki. Zazwyczaj pierwsze 10 dni zorganizowane jest jako stopniowe przejście

⁴⁶ *Grunnskolelærerutdanning, Programplan*, op. cit., [dostęp: 16-12-2021].

⁴⁷ *M1GP1000 Praksis*, 1.år, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/M1GP1000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].

klasy przez praktykanta. Ważnym obszarem zainteresowania podczas praktyk studenckich w tych latach studiów jest temat pracy nauczyciela w środowisku zawodowym oraz w jaki sposób rozwijać dalej swoje kompetencje.

Podsumowanie

Sektor przedszkolny w Norwegii przeszedł znaczący rozwój w ciągu ostatnich lat. Norweskie przedszkola przekształciły się z oferty skierowanej tylko dla nielicznych w dobro społeczne. Jedną z konsekwencji tego rozwoju i większej dostępności oferty przedszkolnej jest fakt, że większość dzieci w Norwegii chodzi do przedszkola. Rozwój ten nie tylko wpłynął na przedszkole jako instytucję edukacyjną, ale również spowodował, że przedszkole stało się ważną areną w polityce edukacyjnej. Ważną zmianą kursu w norweskiej polityce przedszkolnej było przeniesienie odpowiedzialności i kierowania sektorem przedszkolnym do Ministerstwa Oświaty. Od tego czasu przedszkole jest postrzegane jako pierwszy etap procesu edukacyjnego.

Szkoła podstawowa ma za zadanie zapewnić wszystkim dzieciom i młodzieży równą i dostosowaną edukację w skoordynowanym systemie szkolnym, który oparty jest na wspólnym programie nauczania. Nauka w szkole charakteryzuje się pięcioma podstawowymi umiejętnościami, na które kładzie się nacisk podczas nauczania wszystkich przedmiotów. Uczeń powinien umieć wypowiadać się ustnie i pisemnie, czytać, liczyć oraz korzystać z technologii i narzędzi cyfrowych. Oprócz tego w szkole kładziony jest również nacisk na wszechstronny i osobisty rozwój każdego ucznia.

Norwegia nie ma wspólnych studiów dla nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, jak to jest praktykowane w Polsce. Aby posiadać pełnoprawny tytuł nauczyciela należy ukończyć pięcioletnie studia magisterskie.

Analiza programów studiów dla przyszłych nauczycieli szkoły podstawowej na Uniwersytecie OsloMet w Oslo pokazała, że studia kładą duży nacisk na praktykę. W programie studiów znajduje się w sumie aż

29 tygodni zajęć praktycznych, które studenci realizują w przedszkolu i szkole. Analiza aktów prawnych oraz programów studiów nauczycielskich w Norwegii pozwala na wysuniecie tezy, że kształcenie nauczycieli w tym kraju ma na celu przygotowanie i wykształcenie odpowiedzialnych i świadomych obywateli, otwartych na różnorodność i gotowych do całościowego uczenia się i podnoszenia swoich kompetencji.

Bibliografia

- Aslanian T. K., *Kjærlighet som profesjonsutøvelse i barnehagen*, Universitetsforlaget, Oslo 2016.
- Bachelorstudium i barnehagelærerutdanning, heltid*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/programplan/BLH/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- Barnehagelærer*, OsloMet <https://www.oslomet.no/studier/lui/barnehagelærer> [dostęp: 16-12-2021].
- Befolkning*, Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/befolkning/folketall/statistikk/befolkning> [dostęp: 10-12-2021].
- BLHP1ÅR Praksis i barnehage, 1.studieår*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP1%C3%85R/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- BLHP2000 Praksis i barnehage, 2.studieår*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP2000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- BLHP3000 Praksis i barnehage, 3.studieår*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/BLHP3000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- Dokka H.J., *En skole gjennom 250 år*, NKS-Forlaget, Oslo 1998.
- Ewo J., Okstad E., *50 hendelser som formet Norge*, Vigmostad & Bjørke, Bergen 2018.
- Fakta om grunnskolen 2021-22*, Utdanningsdirektoratet <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/analyser/fakta-om-grunnskolen/fakta-om-grunnskolen/> [dostęp: 15-12-2021].
- Finansiering av barnehager*, regjeringen.no <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/innsikt/finansiering-av-barnehager/id2344788/> [dostęp: 12-12-2021].

- Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*, Rammeplan for barnehagen <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/> [dostęp: 11-12-2021].
- Forskrift til opplæringslova <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724> [dostęp: 15-12-2021].
- Greve A., Jansen T., Solheim M., *Kritisk og begeistret. Barnehagelærerens fagpolitiske historie*, Fagbokforlaget, Bergen 2014.
- Grunnskolelærer*, utdanning.no <https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/grunnskolelaerer> [dostęp: 16-12-2021].
- Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Masterprogram* OsloMet <https://www.oslomet.no/studier/lui/grunnskolelærer-1-7> [dostęp: 16-12-2021].
- Grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7, Programplan* OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/programplan/M1GLU/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- Harkestad Olsen M., Skogen K., *Kontaktlæreren*, Universitetsforlaget, Oslo 2014.
- Hoved tall barnehager*, Statistisk sentralbyrå <https://www.ssb.no/utdanning/barnehager/statistikk/barnehager> [dostęp: 11-12-2021].
- Høyere utdanning*, Store Norske Leksikon https://snl.no/h%C3%B8yere_utdanning [dostęp: 15-12-2021].
- Kor stort er Noreg?*, Kartverket <https://www.kartverket.no/til-lands/fakta-om-norge/storleiken-pa-landet> [dostęp: 10-12-2021].
- Lov om barnehager (barnehageloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64> [dostęp: 12-12-2021].
- Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa (opplæringslova) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61> [dostęp: 15-12-2021].
- Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15> [dostęp: 15-12-2021].
- Łuczyński E., Maćkiewicz J., *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002.
- M1GP1000 Praksis*, 1.år, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/M1GP1000/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- MGM05900 Masteroppgave*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/MGM05900/2021/H%C3%98ST> [dostęp: 16-12-2021].
- Milewski T., *Językoznawstwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

- NOU 2010: 8, Med forskertrang og lekelyst — Systematisk pedagogisk tilbud til alle førskolebarn*, NOU (Noregs offentlege utgreiingar) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2010-8/id616123/?ch=3> [dostęp: 11-12-2021].
- Ny i Norge: praktiske opplysninger fra offentlige etater*, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) 2019.
- Saltrøe M., *Bli kjent med barnehage, helsestasjon, tannlege, legevakt*, Kulturbro Forlag, Oslo 2002.
- Saltrøe M., *Bli kjent med grunnskolen, videregående skole, høyskole/universitet, voksenopplæring*, Kulturbro Forlag, Oslo 2007.
- Studieåret*, OsloMet <https://student.oslomet.no/studiearet> [dostęp: 15-12-2021].
- Søk opptak til utdanning i Norge*, Samordna opptak <https://www.samordna-opptak.no/info/> [dostęp: 15-12-2021].
- Videregående opplæring*, Utdanningsdirektoratet <https://www.udir.no/utdanningslopet/videregaende-opplaring/> [dostęp: 15-12-2021].
- Wojan K., *O etymologii etnonimiki Saamów/Lapończyków w świetle europejskiej historiografii*, „Studia Scandinavica” 1(21)/2017.